

Izabela Swoboda

"Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu : biblioteka 2.0", Grzegorz Gmiterek, Warszawa 2012 : [recenzja]

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 4/4, 126-132

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IZABELA SWOBODA
*Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach*

Grzegorz Gmiterek: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu : biblioteka 2.0.* – Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2012. – (Nauka, Dydaktyka, Praktyka; 136). – 259, [1] s. : il ; 24 cm. – ISBN: 978-83-61464-82-2

Książka Grzegorza Gmiterka: *Biblioteka w środowisku społecznościowego Internetu* wpisuje się w nurt - coraz częściej pojawiających się w piśmiennictwie informatologicznym i bibliologicznym - prac przedstawiających miejsce i rolę jaką odgrywa biblioteka w środowisku sieciowym, zwłaszcza w tym obszarze, który dzisiaj określan jest mianem Internetu społecznościowego. I chociaż tematyka książki nie zaskakuje oryginalnością, warto zauważyć, że omawiana praca stanowi pierwszą w literaturze polskiej próbę całościowej (jeśli to w ogóle jest możliwe) prezentacji zjawiska Biblioteki 2.0 (Library 2.0). Próbę przedstawienia tej problematyki z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia.

Niewątpliwie autor podjął się bardzo trudnego zadania, niełatwego zarówno ze względu na obszerny zakres tematyczny badań, jaki i, a może przede wszystkim, z powodu niezwyklej dynamiki przedmiotu dociekań. Wszystko, co próbuje przedstawić w swojej pracy, dzieje się „tu i teraz”, wszystko jest nowe, nierozpoznane. Gmiterek usiłuje zebrać najistotniejsze treści, uporządkować złożony materiał, zapanować nad pewnego rodzaju chaosem terminologicznym, uprawdopodobnić sformułowane przez siebie tezy. I w dużej mierze udaje mu się tego dokonać.

„Celem książki - jak podaje sam autor - było wykazanie, że model działalności współczesnej biblioteki podlega istotnym zmianom, których podstawą jest ewolucja środowiska informacyjnego użytkownika nowych mediów. Środowiska, w którym ważną rolę odgrywa dzisiaj szeroko rozumiane zjawisko konwergencji mediów i Web 2.0, umożliwiające internautom nie tylko wyszukiwanie w sieci już dostępnych informacji, ale także tworzenie multimedialnych zasobów oraz udostępnianie ich innym” [s. 207].

Celem pracy było także „wykazanie, że zjawisko Web 2.0 oddziałuje na ewolucję tradycyjnych, jak i cyfrowych bibliotek oraz, że zmiany te w wielu sytuacjach mogą mieć pozytywny wpływ na oferowane przez księżnice usługi informacyjno-biblioteczne” [s. 18].

Książka składa się z trzech głównych części - rozdziałów, w ramach których poszczególne zagadnienia autor umieścił w licznych podrozdziałach.

lach. *Wstęp* umożliwi czytelnikowi szybkie zapoznanie się z tematyką pracy, *Zakończenie* zamyka tom - niezbędnym w każdej rzetelnej publikacji - posumowaniem. Całość uzupełnia bogata, licząca blisko 900 pozycji, bibliografia przedmiotu. Rozważania prowadzone w zrębie głównym książki są często uzupełniane wyjaśnieniami i dopowiedzeniami umieszczonymi w przypisach oraz dokumentowane licznymi przypisami bibliograficznymi. Usytuowanie wszystkich przypisów pod tekstem, na dole strony, korzystnie wpływa na proces lektury.

We *Wstępie* G. Gmiterek wprowadza czytelnika w problematykę konwergencji mediów, zjawiska Web 2.0, Biblioteki 2.0 i prezentuje - udokumentowany obszerną bibliografią - stan badań w tym zakresie, zwracając uwagę na różne rozumienie przez badaczy omawianych zagadnień. W tym miejscu autor przedstawia także cel i strukturę swojej pracy oraz metody, techniki oraz narzędzia badawcze, jakie wykorzystał. W rozdziale pierwszym *W świecie konwergencji mediów i rzeczywistości Web 2.0* badacz - wykorzystując jako podstawę rozważań zmiany zachodzące w świecie technologii i sposobach komunikacji pomiędzy ludźmi, które mają wpływ na funkcjonowanie instytucji edukacji, nauki i kultury, w tym bibliotek - dokonuje analizy poszczególnych pojęć i terminów związanych ze zjawiskiem wzajemnego przenikania środków przekazu (tzw. technologicznej konwergencji mediów i treści), kultury konwergencji i kultury uczestnictwa. Przedstawia genezę, definicje oraz główne cechy Web 2.0, zjawiska zwanego także siecią drugiej generacji oraz dokonuje porównania sposobów wykorzystania zasobów Internetu w ramach koncepcji Web 1.0 (sieci pierwszej generacji) i Web 2.0. Ostatni podrozdział poświęca krytyce sieci drugiej generacji.

Charakterystykę zjawiska Biblioteki 2.0, dokonaną na podstawie obserwacji zmian modelu biblioteki wynikających z implementacji elementów wchodzących w skład sieci drugiej generacji, znajdziemy w drugiej części książki. Sama koncepcja Library 2.0 zrodziła się w Stanach Zjednoczonych i od razu stała się ideą międzynarodową. Zaprezentowanie jej z innego, oryginalnego stanowiska, tj. z punktu widzenia organizacyjnych i technologicznych zmian modelu biblioteki oraz zmian związanych z centralnym miejscem użytkownika w Bibliotece 2.0 i jego wpływu na działalność informacyjno-biblioteczną, daje szeroki obraz badanej problematyki. Cenny tym bardziej, że w literaturze trudno znaleźć jednoznaczną definicję omawianego zjawiska.

W tej części pracy, w podrozdziale *Technologie i standardy Web 2.0 w bibliotece* badacz więcej uwagi poświęca programom bibliotecznym i OPAC-om oraz technologii RSS. Podkreśla, że w kontekście sieci drugiej generacji na uwagę zasługuje oprogramowanie udostępniane na zasadzie wolnego dostępu, tzw. Open Source. To właśnie otwarty kod źródłowy oprogramowania pozwala na współpracę społeczności internetowej przy realizacji różnych projektów i wykorzystanie jej potencjału do wzbogacania narzędzi komunikacji. Wśród produktów Open Source znajdujących zastosowanie w biblio-

tece Gmiterek wymienia zarówno kompletne zintegrowane systemy biblioteczne, aplikacje do obsługi bibliotek cyfrowych, e-learningową platformę Moodle, jak również specjalistyczne narzędzia: moduły Perla do manipulowania rekordami MARC czy zestaw narzędzi do obsługi protokołu Z39.50.

OPAC 2.0, znany również jako OPAC społecznościowy, to najprawdopodobniej najbardziej widoczny produkt Biblioteki 2.0. A przynajmniej, z racji zadań jakie spełnia, takim produktem powinien być. Możliwość integracji różnorodnych serwisów, systemów, baz danych, także możliwość prowadzenia symultanicznych wyszukiwań w zasobach rozproszonych w sieci, stawia przed katalogiem bibliotecznym nowe wyzwania. W stale rozwijającej się przestrzeni internetowej OPAC powinien być traktowany jako brama, nie tylko do zasobów biblioteki, ale również zasobów sieci, z całym bogactwem ich zmiennej natury. Żeby jednak katalogi biblioteczne były postrzegane przez internautów jako ważne narzędzia wyszukiwawcze, niezbędne jest ich poszerzenie o nowe usługi np. proste możliwości wyszukiwania informacji za pośrednictwem jednego okna wyszukiwarki, spersonalizowane i fasetowe zawężanie wyników przeszukiwania czy ich obecność w serwisach społecznościowych

Gmiterek stoi na stanowisku, iż istotą zjawiska Biblioteki 2.0 jest efektywne wykorzystanie narzędzi Web 2.0 w dostarczaniu nowych treści i dokumentów oraz wspomaganie komunikacji z użytkownikami; równocześnie zakłada, że te usługi mają odzwierciedlać nowe możliwości w tworzeniu, organizowaniu i udostępnianiu zasobów informacyjnych biblioteki a także w pozyskiwaniu nowych użytkowników. W trzeciej części książki, szczegółowo charakteryzuje wybrane narzędzia Internetu społecznościowego i przedstawia potencjalne możliwości oraz przykłady ich wykorzystania w praktyce bibliotekarskiej. Do tych narzędzi zalicza - poza opisanymi wcześniej OPAC-ami i technologią RSS - platformy społecznościowe, blogi, mikroblogi, społecznościowe tworzenie zakładek (*social bookmarking*), folksonomię, spersonalizowane startowe strony WWW, serwisy *social news*, fora i grupy dyskusyjne, *second life*, edytory testu online oraz serwisy typu *mashup*.

W trzeciej części książki znajdziemy zatem omówienie genezy i rozwoju serwisów społecznościowych, w tym prezentację serwisu *Library Thing* - m.in. jako praktycznej usługi umożliwiającej samodzielne katalogowanie domowych kolekcji książkowych (i innych rodzajów dokumentów) przy wykorzystaniu praktyki współkatalogowania. Autor podkreśla możliwość komercyjnego wykorzystania tego serwisu przez małe biblioteki, które do tej pory nie korzystały ze zautomatyzowanych systemów bibliotecznych i nie posiadają komputerowej bazy danych (katalogu). Prezentuje także serwis *Flickr*, który - przez utworzoną w jego obrębie grupę *Biblioteki i bibliotekarze* - jest wykorzystywany jako galeria fotografii dokumentujących organizowane przez te placówki imprezy kulturalne, konferencje, spotkania. Przypomina, że *Flickr* zapewnia łatwą i szybką możliwość pre-

zentacji zbiorów bibliotecznych, z czego w ramach różnorodnych projektów korzystają biblioteki. Najbardziej znanym projektem w tym zakresie jest *The Commons*, który integruje działania kilkudziesięciu bibliotek, muzeów i archiwów z całego świata. Dzięki niemu współpracujące instytucje (m.in. Biblioteka Kongresu i NASA), w atrakcyjny sposób, mogą promować posiadane zbiory fotografii i tym samym zwiększać świadomość ich istnienia oraz popularyzować wiedzę. Autor przedstawił też - zobrazowane licznymi przykładami - możliwości wykorzystania w działalności bibliotek potencjału najpopularniejszego serwisu społecznościowego - *Facebooka*.

Drugim rodzajem narzędzi dokładniej przedstawionych przez autora, są blogi (dzienniki internetowe) - rodzaj stron internetowych o specyficznej strukturze, na których autor zamieszcza datowane wpisy (posty), wyświetlane chronologicznie w kolejności od najbardziej aktualnego, a czytelnicy jego twórczości - swoje komentarze: polemiki, uzupełnienia, różnorodne uwagi. W projektach bibliotecznych widoczna jest duża różnorodność zastosowania tego narzędzia. W przykładach podanych przez autora blogi są wykorzystywane jako: strony internetowe bibliotek (doskonałe rozwiązanie dla bibliotek nieposiadających własnego serwisu internetowego), „wirtualne wizytówki” bibliotekarzy, pracowników naukowych, studentów studiów bibliologicznych oraz jako zasób dziedziny - źródło informacji dla użytkownika, który poszukuje treści odnoszących się do różnych dziedzin nauki i kultury. Gmiterek wyróżnił również blogi wewnątrzbiblioteczne, których celem jest stworzenie wirtualnej przestrzeni do dyskusji, ułatwienie komunikacji z osobami odpowiedzialnymi za organizację i rozwój instytucji oraz przekazywanie aktualnych informacji dotyczących działalności danej biblioteki. Osobno wymienił blogi skierowane do dzieci i młodzieży, blogi zawierające materiały pomocne w edukacji szkolnej i blogi pełniące rolę przewodników po świecie książek (recenzje), czy skupiające się na aktualnościach dotyczących świata bibliotek i informacji. Jedną z form dziennika internetowego jest mikroblog, który służy do prezentacji krótkich informacji tekstowych, czy np. dokumentów multimedialnych. Charakterystyczna dla niego lakoniczność i nieformalność pozwala, może w sposób niekonwencjonalny, ale na pewno szybki, prezentować wybrane treści. Z tego też powodu często wykorzystywany jest, także przez bibliotekarzy, jako narzędzie komunikacyjne.

Grzegorz Gmiterek wnikliwie, poczynając od przedstawienia genezy i definicji, omawia także podcasty - audycje dźwiękowe udostępniane w internecie w formie regularnie lub nieregularnie ukazujących się odcinków w postaci (najczęściej) dokumentów audio. Zdaniem autora łatwość nagrywania audycji i późniejsze ich udostępnianie na stronach WWW biblioteki może okazać się skutecznym sposobem przyciągnięcia do placówki większej liczby użytkowników, a także na zaangażowanie czytelników w realizację wspólnych projektów, zachętą do rozwijania własnej twórczości. Badacz zauważa wiele możliwości wykorzystania podcastów w biblio-

tece, szerzej przedstawia: booktalk - krótkie audycje dźwiękowe (3–5 min.), których głównym zadaniem jest kreatywne, oryginalne i niekonwencjonalne zaprezentowanie słuchaczom wybranych książek; przewodniki audio (audioprzewodniki), np. po zasobach, traktowane jako pomoc czytelnikom, zwłaszcza tym, którzy po raz pierwszy korzystają z usług biblioteki; biblioteczne aktualności - usługę mogącą towarzyszyć newsletterom czy blogom, gdzie w kolejnych audycjach biblioteka przedstawia wprowadzane zmiany, np. informuje o nowościach w zbiorach, odbywających się konferencjach. Podcasty mogą również stanowić dźwiękowy zapis wydarzeń bibliotecznych, służyć dźwiękowej prezentacji wystaw i ekspozycji organizowanych w bibliotece, dokumentować spotkania dyskusyjne typu „książkowe rozmowy”, stanowić rodzaj audycji skierowanych do dzieci i młodzieży. Mogą się na nie składać czytane przez bibliotekarzy książki, bajki i opowiadania lub prezentowane przez dzieci piosenki, rymowanki, wiersze.

Jeden z podrozdziałów został poświęcony bibliotecznej telewizji internetowej. Telewizja internetowa to elektroniczny środek przekazu informacji umożliwiający zapoznanie się z audiowizualnymi dokumentami za pośrednictwem WWW. To, co różni ją od tradycyjnej telewizji, to przede wszystkim interaktywność projektów - rozumiana z jednej strony jako możliwość doboru treści, które będą przekazywane, a z drugiej - swoboda decydowania o tym, co i jak chcemy oglądać (w jakiej kolejności, wykorzystując osobiście tworzone listy przebojów, dodając komentarze do wybranych audycji, biorąc udział w wideoczatach itp.). Telewizja internetowa towarzyszy realizacji wielu projektów edukacyjnych, naukowych czy kulturalnych, zwłaszcza, że tworzenie krótkich filmów (wideoklipów) nie wymaga dzisiaj skomplikowanych technologii. W działalności bibliotecznej to medium jest wykorzystywane do: tworzenia tzw. wideowycieczek po bibliotece; prezentacji poszczególnych usług i informacji o ofercie biblioteki, np. nowości, ale również zapowiedzi wydawniczych; przygotowywania tzw. wideotutoriali, czyli szkoleń z zakresu korzystania z zasobów biblioteki (np. baz danych); prezentacji rekomendacji bibliotekarzy i czytelników dotyczących książek, filmów, muzyki; zapisu spotkań z zaproszonymi gośćmi, wykładów, konferencji i - co wydaje się oczywiste - transmisji na żywo wydarzeń w bibliotece (*livecast*).

Narzędzia Web 2.0 oferują również możliwość integracji użytkowników oraz wnoszonych przez nich treści w nieco inny sposób, niż ma to miejsce w przypadku bardziej popularnych serwisów społecznościowych. Wirtualne światy, bo o nich pisze autor *Biblioteki w środowisku społecznościowego Internetu*, proponują obok sfery rozrywkowej, wiele obszarów możliwych do zagospodarowania w sferze edukacji i nauki. Coraz częściej są postrzegane jako niezwykle wartościowa - choć odmienna od tradycyjnej - przestrzeń edukacyjna (również w wymiarze kulturowym). G. Gmiterek przede wszystkim opisuje biblioteki w *Second Life* - najpopularniejszym trójwymiarowym cyfrowym świecie online. Przedstawia go jako platformę komunikacji dla

bibliotekarzy i czytelników, miejsce współpracy, prowadzenia warsztatów, organizacji seminariów, konferencji, spotkań. Pokazuje, jak wirtualne budynki księżnic mogą być „wykorzystane” do zaznajomienia użytkowników z budynkiem tradycyjnej biblioteki, proponowanymi usługami i tym samym jak służą promocji zasobów bibliotecznych.

Gmiterek podkreśla, że *Second Life* dzięki możliwościom prezentacji materiałów dydaktycznych w różnych formatach, komunikacji synchronicznej i asynchronicznej, modelowaniu obiektów 3D, tworzeniu praktycznych symulacji, eksperymentów czy w ogóle materiałów multimedialnych może stanowić dodatkowe, niezwykle atrakcyjne, narzędzie edukacyjne. W takiej roli może być wykorzystane np. jako dodatkowy element zintegrowany z e-learningową platformą Moodle.

Folksonomia, tagowanie i social bookmarking to dzisiaj najczęściej używane określenia popularnych metod organizowania informacji w internecie. Dwie pierwsze nazwy odnoszą się do swobodnego opisywania przez użytkowników zasobów cyfrowych przy użyciu prostych, najczęściej jednowyrazowych słów. Trudno podać jedną obowiązującą definicję folksonomi (tagowanie rozumiane jest jako sama czynność opisywania zasobów słowami - tagami). Badacz przedstawia czytelnikowi źródłosłów i genezę tego zjawiska a podając jego wady i zalety, prezentuje opisywane zjawisko z różnych punktów widzenia. Niezależnie od tego, jak będziemy postrzegać tagowanie, faktem stało się coraz częstsze wykorzystywanie w prezentacji informacji tzw. chmury słów kluczowych (tag cloud) - zdaniem Gmiterka jest to najczęściej wykorzystywany element Web 2.0 pojawiający się w serwisach internetowych.

Zakładki społecznościowe (*social bookmarking*) to termin odnoszący się do zbiorowego wyszukiwania, gromadzenia, organizowania i zarządzania odnośnikami (zakładkami) do stron internetowych. Są one organizowane za pomocą metadanych w formie etykiet (tagów) współtworzonych w ramach wirtualnej działalności społeczności internetowych. Stanowią swoiste katalogi informacji o zasobach internetowych, rejestrowane i porządkowane według ich popularności wśród użytkowników. Mogą być traktowane jako globalnie tworzona baza linków, za pośrednictwem której można prowadzić wyszukiwania. Najpopularniejszym forum dla tego typu działalności jest dzisiaj serwis *Delicious*, założony w 2003 roku, który - dzięki dużemu zaangażowaniu społeczności internetowej (w 2009 roku zarejestrował ponad 5 milionów użytkowników) - z prostego narzędzia przeistoczył się w projekt porządkowania całego Internetu.

Wśród narzędzi, które bezpośrednio odnoszą się do współtworzenia przez internautów cyfrowych treści Gmiterek wymienia interaktywne usługi sieciowe określane mianem serwisów, technologii czy mechanizmów typu wiki, pozwalających na łatwe tworzenie internetowej infrastruktury dla kolektywnej pracy nad cyfrowymi treściami (np. redakcją haseł w społecznie tworzo-

nej encyklopedii). Tą jedną z najbardziej elastycznych technologii Web 2.0, biblioteki wykorzystują na wiele różnych sposobów. Przede wszystkim jako wirtualną przestrzeń do współpracy i dynamicznego tworzenia multimedialnych zasobów, sposobność zaprezentowania użytkownikom (lub wraz z użytkownikami) ciekawych sieciowych „miejsc”, e-learningowych szkoleń czy też jako narzędzie służące komunikacji wewnątrz instytucji.

Jak już wspomniałam, do pracy dołączona jest obszerna lista wykorzystanych materiałów. Bibliografia załącznikowa liczy: 557 pozycji zaliczonych do rozpraw, monografii i artykułów; 136 artykułów prasowych; 179 opisów dokumentów zamieszczonych w serwisach internetowych (blogach, serwisach wiki, serwisach społecznościowych itp.). Sama w sobie stanowi cenne źródło informacji na temat zjawiska konwergencji mediów, Web 2.0 i miejsca bibliotek w środowisku Internetu społecznościowego. Jest także potwierdzeniem „nowości” omawianych zagadnień. Zdecydowana większość dokumentów, których opisy znalazły się w bibliografii, została wydana w ostatnich pięciu latach. Niepełne 2% publikacji pochodzi z lat 90. ubiegłego wieku i tylko jedna z wcześniejszego okresu (wydana w 1979 r.).

Być może ogrom materiału, jego płynność, zmienność, nowość nie ułatwiały zadania autorowi w próbie dokonania syntezy zjawiska. Ta niezwykle bogata w treści praca, właśnie w tym zakresie pozostawia czytelnikom pewien niedosyt. Trudno nie zgodzić się ze słowami prof. Jadwigi Woźniak-Kasperek, która w swojej recenzji omawianej pracy pisze: „Nieco zabrakło w rozprawie metarefleksji, umiejętności problematyzowania poruszanej tematyki i rezygnowania z tego, co interesujące i wartościowe, ale nie najważniejsze. Autor wykazał bardzo dobrą znajomość badanej tematyki i erudycję, umiejętność dokumentowania i porządkowania, nieco gorzej poszło z syntetyzowaniem bogatego i zróżnicowanego materiału oraz formułowaniem sądów” [Woźniak-Kasperek, 2012].

Niemniej jednak *Bibliotekę w środowisku społecznościowego Internetu* można zaliczyć do jednej z najbardziej interesujących pozycji wydawniczych, jakie ukazały się w 2012 roku nakładem Wydawnictwa Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Jest książką, którą się czyta. Książką, która zmusza do refleksji, i która może inspirować. Książką, która może być także traktowana jako swoiste kompendium wiedzy na temat wykorzystywanych w bibliotece narzędzi Web 2.0.

Bibliografia

Woźniak-Kasperk J.: *Biblioteka 2.0 – recenzja* [online]. 2012 [dostęp: 2013-03-05].

Dostępny w World Wide Web: <http://www.sbp.pl/artukul/?cid=6443&prev=1>